

УДК 94(477.74)"1794/1917":070

Максим ГРАНЧЕНКО

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності
В9 Історія та археологія ННПІ імені В. О. Сухомлинського НУК імені
адмірала Макарова, наук. кер. Хрящевська Л.М., к.іст.н., доц.

ІСТОРІЯ ОСВІТИ ОДЕСИ В КІНЦІ XVIII – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ: ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ В ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ

***Анотація.** Проаналізовано газетні публікації з історії дореволюційної освіти Одеси, що мають ознаки наукового викладу. Визначено роль періодичних видань у розвитку історичної науки міста в радянський і сучасний періоди, оцінено їхню наукову значущість та систематизовано вміщену в них інформацію щодо діяльності міських освітніх закладів і окремих педагогічних діячів.*

***Ключові слова:** історія освіти, історіографія, Одеса, Південь України, навчальні заклади, училища, колонізація Півдня*

Постановка проблеми. Публіцистичні статті, попри неможливість повною мірою віднести їх до наукових праць через відсутність обов'язкових елементів наукового дослідження (зокрема системи посилань на першоджерела, рецензування тощо), у низці випадків мають ознаки науковості та можуть розглядатися як складова історіографії. Автори таких публікацій, як правило, є фахівцями з історії, історії освіти, краєзнавства, тощо.

Мета роботи. Дослідження змісту та наукової цінності науково-публіцистичних праць з історії освіти Одеси в дореволюційний період.

Актуальність теми. Актуальність зумовлена великою кількістю наукових і науково-публіцистичних праць з історії освіти Одеси і необхідністю їх систематизації.

Виклад основного матеріалу. Загалом у радянський період проблематика історії дореволюційної освіти Півдня України залишалася малопоширеною в суто наукових виданнях. Наприклад, в наукових бібліотеках Миколаєва та Запоріжжя не знайдено жодної радянської наукової праці, яка б висвітлювала історію освіти Півдня України царського періоду. Однак, Одеса є виключенням з цього правила, оскільки у колекціях наукових бібліотек міста (Одеська обласна універсальна наукова бібліотека імені Грушевського та Одеська національна наукова бібліотека) виявлено невелику кількість радянських наукових праць з історії дореволюційної освіти міста – і в основному, присвячених історії університетів. Наприклад, книга “Одеському університету – сто років”, в якій досліджено історію нинішнього ОНУ імені І.І. Мечникова, включаючи дореволюційну.

В той же час, на відміну від згаданих Миколаєва і Запоріжжя, в бібліотеках яких зберігається десятки радянських публіцистичних праць з історії освіти Півдня України кінця XVIII – початку XX століття – у публіцистичній періодиці Одеси представлено малу кількість відповідних матеріалів, зі значно вужчою тематикою – в основному також університетською освітою.

Наприклад, в 1982 році, в газеті “Вечерняя Одесса” вийшла стаття Пікмана Р. “Они учились в Одессе”, вийшла стаття, присвячена болгарським студентам в Новоросійському університеті в XIX столітті. [2]. Починається стаття з аналізу історичної, політичної та культурної ситуації в Болгарії на початку XX століття та її впливу на болгарську еміграцію до російської імперії. Далі автор називає перших студентів Новоросійського університету: Стефан Златев, Христофор Міленкович, Дімітрій Кіряков. В кінці наводяться імена учасників болгарського національно-визвольного руху, які вчилися в Одесі: Христо Ботев, Дімітрій Благоев, Георгій Раковський, та ін. Стаття не є науковою працею, однак має багато аналітичного матеріалу, який можна використовувати в подальших пошуках з історії болгар на Півдні України та історії освіти.

В часи Незалежності, публіцистичні публікації з ознаками науковості продовжили виходити. Наприклад, у 1998 році в газеті “Одесский вестник” вийшла стаття “Одесская Мариинская гимназия отмечает 130-летний юбилей” [3]. Стаття базується на матеріалах музею гімназії. В ній розповідається історія заснування закладу: заснування в 1862 році приватної жіночої гімназії Фон-Огліо, становлення міської жіночої гімназії в 1868 році; аналізуються музейні матеріали, які є джерельною базою дослідження. розповідається про процес відкриття першої суспільної гімназії, досліджується діяльність опікунської ради закладу: вказується час його створення, склад, аналізується його діяльність по управлінню закладом та фінансуванню учнів з малозабезпечених родин, створенню благодійних фондів, тощо. Також в роботі розповідається про вимогу до вступниць закладу, термін навчання, оплати, стипендії. Закінчується стаття на сучасному, на момент написання, стані гімназії. Робота, не дивлячись на те, що є газетною статтею, виконана дуже якісно з точки зору наукового підходу. В статті вказані матеріали, на основі яких була написана робота, а саме дослідження є досить ґрунтовним, тому може бути використана як база в подальших дослідженнях з історії освіти на Півдні України в імперський період.

У 2010 році в газеті «Одесса многонациональная» було опубліковано статтю В. В. Орлова «Южная столица военного образования», присвячену історії військової освіти в Одесі [4]. У публікації комплексно висвітлено становлення та розвиток одеських військово-навчальних закладів. В ній автор розглядає процес відкриття військового училища у 1865 році, наводить відомості про чисельність учнів у перші роки його діяльності, називає архітектора будівлі та місце її розташування, а також аналізує навчальну програму закладу, подає статистичні дані щодо кількості випускників у 1866–1902 роках, окреслено коло керівників училища та простежено підвищення його статусу у 1900-х роках. Окрему увагу приділено постаті одного з викладачів – Петра Васильовича Катаєва, а

також біографіям відомих випускників, зокрема генерал-лейтенанта, військового міністра Болгарії Георгі Мінчева Вазова, латвійського діяча Андрія Індриковича Пумпура та корифея українського театру Панаса Карповича Саксаганського. Подальший виклад присвячено створенню у 1899 році Одеського кадетського корпусу, відкриттю його будівлі у 1902 році, першому випуску 75 кадетів у 1906 році та наданню закладові імені великого князя Костянтина Костянтиновича. Таким чином, публікація вирізняється ґрунтовним аналізом історії кількох військово-освітніх установ Одеси в імперський період і може бути використана як джерельна база для подальших наукових досліджень з історії військової освіти регіону.

Висновки. Отже, історія освіти Одеси активно висвітлювалась в газетних публікаціях в радянський період та в 1990-2010-тих роках. Серед них є інформативні та корисні праці, які можуть стати в нагоді при подальших дослідженнях за умови дотримання необхідної критики. Окремим перспективним напрямком щодо роботи з газетними публікаціями з історії дореволюційної історії міста є їх переклад українською мовою та перевидання, оскільки сучасні реалії вимагають захисту Рідної мови, і в той же час збереження праць в науковому обігу.

Список використаних джерел

1. Одеському університету – сто років. Одеса: видавництво “Маяк”, 1965. С.5-56.
2. Пикман Р. Они учились в Одессе. *Вечерняя Одесса*. 1982. 13 июля.
3. Одесская Мариинская гимназия отмечает 130-летний юбилей. *Одесский вестник*. 1998. 11 июля.
4. Орлов В. В. Южная столица военного образования. *Одесса многонациональная*. 2010. № 5 (октябрь). С. 12.